

*Makalenin Türü: Araştırma Makalesi / Research Article

*Geliş Tarihi / First Received: 29.01.2022

*Kabul Tarihi / Accepted: 11.03.2022

*Atf Bilgisi: Kurt, G. (2022). "Gerede'de Yapılan Havlu Kenarlarının Teknik Renk ve Kompozisyon Özellikleri". Hars Akademi, 5, Aydın Uğurlu ve Geleneksel Sanatlar Özel Sayısı, 135-153.

*Citation: Kurt, G. (2022). "Technical Color and Composition Features of The Towel Borders Made in Gerede". Hars Akademi, 5, Aydın Uğurlu and Traditional Arts Special Issue, 135-153.

GEREDE' DE YAPILAN HAVLU KENARLARININ TEKNİK RENK VE KOMPOZİSYON ÖZELLİKLERİ*

*Gülten KURT**

Öz

Anadolu toprakları üzerinde yaşamış birçok kültürle harmanlanmış etnografik eserlerimiz geleneksel kültürümüz içerisinde en zengin örneklerimizi oluşturmaktadır. Her toplum içerisinde önemli bir yer edinen evlenme adetleri ve gelenekleri bizim kültürümüz içinde de ayrı bir öneme sahiptir. Evlenme adetlerimiz içerisinde yer alan çeyiz geleneğimiz ve adetlerimiz başlı başına kültürel bir zenginlik ve uygulama içermektedir. Küçük yaşta başlanan kız çeyizi, genç kız olup evinden ayrılana kadar kendisi ve yakın çevresiyle birlikte özenle hazırlanmaktadır. Çeyiz geleneğimiz içerisinde birçok eşyanın yapımı el sanatlarımızdan örücülük tekniğinin zengin örnekleri arasında yer almaktadır. El örücülüğü içerisinde ince örgüler sınıfında yer alan iğne, tığ, şiş, mekik, fırkete teknikleri ile örülen danteller ve oyalar üç boyutlu, düz, dar ve geniş formlarda üretilmektedir. Her birinin farklı teknikle birlikte özel bir çalışmayı gerektiren ve örücülük alanında yer alan bu örneklerin tespit edilmesi ve geleceğe taşınması kültürümüz açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmada Bolu ili Gerede ilçesinde çeyiz geleneğinin bir parçasını oluşturan ve ince örgüler sınıfında yer alan zengin havlu kenarları örneklerinin teknik, renk, motif ve kompozisyon özellikleri incelenmiştir. Her bir ürün üretim tekniğiyle birlikte ne için ne amaçla yapıldıysa, yapan kişiyle birlikte yapıldığı döneminin estetik duygu ve düşüncelerini de yansıtmada etken olmuştur.

Anahtar kelimeler: Gerede, örücülük, havlu kenarları.

* Bu makale 29-30 Ekim 2020 Tarihinde Etimesgut Belediye Başkanlığı Tarafından yapılan Uluslararası Türk Kültür ve Sanatı Sempozyumunda Bildiri olarak sunulmuştur.

* Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Bolu. kgulten@gmail.com / ORCID: 0000-0002-8998-0281.

TECHNICAL COLOR AND COMPOSITION FEATURES OF THE TOWEL BORDERS MADE IN GEREDE

Abstract

Our ethnographic works blended with a great many cultures having lived in Anatolian lands comprise our richest samples in our traditional culture. Marriage habits and customs having a significant place in every community are of great importance in our culture as well. The tradition of trousseau within our marriage habits and our customs have a cultural richness and application each. The girl trousseau which starts in their early ages is prepared neatly by herself and close relatives until she becomes a young woman and leaves home. The production of a great many things in our trousseau tradition take place in the rich samples of knitting technique.

Laces and embroideries knitted with needle, crochet, needle, shuttle, hairpin techniques, which are in the class of fine knitting in hand knitting, are produced in three-dimensional, flat, narrow and wide forms. Determining these samples taking place in the field of knitting that require a special study with a different technique and carrying them to the future is of importance. In this study, the technical, color, motif and composition features of rich towel edge samples, which form a part of the dowry tradition in Gerede district of Bolu and are in the class of fine knits, were examined. Each product, together with the production technique, has been a factor in reflecting the aesthetic feelings and thoughts of the period when it was made together with the person who made it, for what purpose and for what purpose.

Keywords: Gerede, knitting, towel border.

Giriş

Bir toplumun yaşayış şekli, inançları, sosyal değerleriyle birlikte şekillenen gelenek ve göreneklere toplumun kültürel kimliğini ortaya koymaktadır. Türk kültürü Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan ve Anadolu topraklarında yaşamış alt kültürlerle birlikte şekillenerek köklü bir geçmişe ve bugün sahip olduğumuz zenginliğine ulaşmıştır. Kültür her toplumun kendi tarihsel süreci içerisinde hayatın doğum, evlilik ve ölüm gibi üç evresini kapsayan, inançlarıyla birlikte, değer yargıları, beğenileri, uygulamaları, maddi manevi kendine özgü özelliklerini vd. yansıtan yaşam tarzını kapsamaktadır (Kurt 2021: 131). Yüz yıllar öncesine dayandırılan ve tarihsel süreç içerisinde süzülerek gelen yazılı ve sözlü kaynaklarımızın yanı sıra, bir kuşaktan diğerine uygulamalarla aktarılabilen, bilgi beceri, inanç yaşantı biçimini ortaya koyan gelenek görenek, töre, örf ve adetlerimizle oluşan maddi ve manevi kültürümüzü oluşturmaktadır (Kurt 2021: 134). Anadolu toprakları üzerinde yaşamış birçok kültürle harmanlanmış uygulamalarıyla etnografik eserlerimiz geleneksel kültürümüz içerisinde en zengin el sanatları örneklerimizi oluşturmaktadır.

İnsan var olduğu günden bugüne geçen süreçte, hayatta kalabilmek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına yaşadığı coğrafyanın bitkisel ve hayvansal ürünlerini herhangi bir işleme tabi tutmadan en basit şekliyle kullanmıştır. Zaman içerisinde beceriler geliştirerek bunlarla malzemeyi işlemiş ve kullanmıştır. İnsanın her yaşadığı dönemde kullandığı nesnelere ve formları o dönem özelliklerine işaret ederken dönem hakkında bize detaylı bilgi vermektedir. Kültürel birikimler içerisinde yer alan uygulamalarla birlikte kullanılan nesnelere aynı zamanda maddi manevi kültür unsurları olarak değerlendirilmekte ve gelecek kuşaklara aktarımı sağlanmaktadır.

Bu makalede, günden güne teknolojinin getirdiği yenilikler karşısında kadınlarımızın duygu, düşünce ve zevkini yansıtan el sanatları ürünleri içerisinde sıklıkla karşılaştığımız havlu kenarlarının analiz edilerek belgelenmesi ve aktarılması amaçlanmıştır. Bolu Gerede ilçesinde 2013 yılında ilçe merkezi ile birlikte Mangallar, Salur ve Samat köylerinde tarama yöntemiyle yapılan alan araştırmasında tesadüfi olarak seçilen evlerde tespit edilen el sanatları ürünlerinden havlu kenarları incelenmiştir. Görüşme yöntemiyle kaynak kişilerden elde edilen veriler doğrultusunda tespit edilen havlu kenarı örnekleri fotoğraflanmış, kaynak kişilerden bilgileri alınmış konuyla ilgili literatür verileriyle desteklenmiştir. Bu çalışmada ele alınan 34 adet havlu kenarı örneği, örgü tekniğine göre sınıflandırılmış. Teknik, renk, kompozisyon ve bezeme özellikleriyle ilgili tablolar hazırlanarak değerlendirilmiş ve yorumları yapılarak sonuca gidilmiştir.

El Sanatları ve Örücülük

Özel ve günlük yaşamda yer alan eşyalar hem kullanım hem de sanatsal anlamda birbirini tamamlamaktadır (Küçük Kurt 2019: 194). Türk toplumunun estetik ve sanat duyarlılığını geçmişten günümüze yapılan el sanatları ürünlerinin birbirinden farklı teknik, renk, kompozisyon ve süsleme özelliklerinde görmek mümkündür. Anadolu'da her bölge, her il kendine özgü gelenek göreneklerini uygulamalarla geleceğe taşıdığı gibi ortaya koyduğu el sanatlarıyla da bir bütünlük oluşturmaktadır.

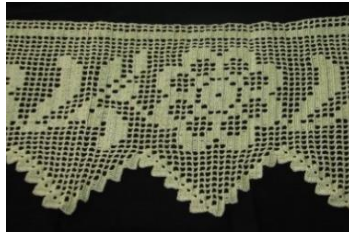

Fotoğraf 1: Düğün öncesi sergilenen çeyizler (Kurt arşivi, 2010).

Yüzyıllar boyunca geleneksel yapım teknikleriyle dokumacılık, bakırcılık, keçecilik, ağaç oymacılığı, kuyumculuk, çömlekçilik, yorgancılık vb. daha pek çok el sanatı, kültürümüze ait motiflerin hayat bulduğu üstün bir zevk anlayışı ve yaratıcılıkla üretilmiştir. Her toplum içerisinde önemli bir yer edinen evlenme adetleri ve gelenekleri bizim kültürümüz içinde de ayrı bir öneme sahiptir. Evlenme adetlerimiz içerisinde yer alan çeyiz geleneğimiz ve adetlerimiz başlı başına kültürel bir zenginlik ve uygulama içermektedir. Bu uygulamalar arasında el sanatlarımızın çeşitliliğini yörelerde çeyiz geleneğimizin içerisinde görmek mümkündür.

Fotoğraf 2: a) Kanaviçe yastık

b) Ara kenar danteli

c) İnce kenar danteli

(Akınarlı F. Kurt G., arşivi, 2013).

Türk insanın bulunduğu mekânla birlikte kullandığı eşyaları süslemek ve süslenmek ihtiyacıyla özünde hissettiği güzellikleri yansıttığı her bir ürün aynı zamanda söyleyemediği

sözlerin tercümanı olarak duygu ve düşünceleriyle bütünleşmiştir. İnsanlık tarihi kadar eski olan örücülük sanatı, ince ya da kalın bükümlü doğal, sentetik, metal iplikler ve bitkilerin dal, sap ve yaprakları kullanılarak, iğne, mekik, şiş, tığ gibi basit araçlarla ve el yardımı ile oluşturulan ilmeklerin veya düğümlerin bir araya getirilmesi ile oluşturulan dokulardır (Akpınarlı 1995: 23). Kullanıldıkları araca göre sınıflandırılan örgüler aynı zamanda, kullanılan gerece, kullanılan tekniğe, kullanıldığı yere göre de sınıflandırılmaktadır.

Kalın ve ince örgü tekniğiyle yapılmış birçok el sanatı ürünler çeyiz geleneğinin belli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu ürünler içerisinde yer alan ince bükümlü ipliklerin kullanıldığı ve ince örgüler olarak sınıflandırılan, iki ve üç boyutlu oyalar, yazma, tülbent gibi başörtülerin veya bir tekstil ürününün kenarlarını süslemede kullanılmaktadır. Çeyiz geleneğimizde farklı amaçlarla örülen danteller ise, dar ve geniş şerit şeklinde ara ve uç dantellerde (Fotoğraf 2: a, b, c), geometrik formlu motiflerle oluşturulan veya tek parça bütün örülmüş masa örtüleri, oda takımları, bohçalar, yastık başları, perdeler vb. çeşitleriyle en çok uygulananlardır.

İnce örgüler sınıfında yer alan oyalar ve danteller, farklı kalınlıklarda ve değişik renklerde, ipek, ibrişim, pamuk ve sentetik iplikler kullanılarak iğne, mekik, fırkete, tığ gibi basit araçlar ve tekniklerle kullanım amacına yönelik olarak yapılmaktadır.

Fotoğraf 3: a) Firkete oyası

b) Çeyiz sandığı

c) İğne oyası

(F. Akpınarlı, G. Kurt arşivi, 2013)

Farklı teknik ve ilmeklerin yan yana, üst üste birleştirilmesiyle oluşturulan geometrik, bitkisel ve sembolik formlu yüzeyler tamamen bir ürünün kendisini meydana getirirken, ayrıca kullanılan bir tekstil yüzeyinde ve kenarında süsleme unsuru olarak da kullanılmaktadır. Danteller ve oyalar şerit şeklinde örüldükten sonra ihtiyaç durumuna göre kullanılmak üzere sandıklarda, bohçalarda, dolaplarda muhafaza edilmektedir (Fotoğraf 3: a, b, c). Uygulandığı araçlar ve farklı teknik özellikleriyle örgü bakımından dantele benzeten, konusu tamamen doğadan ve sosyal olaylardan esinlenilerek yapılan oyalar, iki ve özellikle üç boyutlu formları, incelikleri, malzeme farklılıklarıyla dantellerden biçim olarak ayrılmaktadır.

Yalçınkaya; "Dantel; iğne, tığ, şiş, fırkete, mekik vb. araçlar kullanarak ipek, pamuk ve sentetik ipliklerle yapılan el örgülerine verilen isimlerdir. Bunların dışında el ile araç

kullanılmadan düğüm atılarak yapılan “Çarşaf Bağlamalar” Kastamonu İline has bir dantel çeşididir” diye tanımlamaktadır (URL.1). Sadece araçla yapılan örgüler değil aynı zamanda, araçsız el örgüleri; bağlama örgüler ve bitkisel örücülük (Akpınarlı 2011: 165) olarak sınıflandırılmaktadır. El örgüleri arasında bitkisel liflerden elde edilmiş ipliklerle, Kastamonu düğümü (tentene) ve makrome örücülüğü ile çarşaf, peşkir, havlu, yastık örtüsü, çanta, file, vb. (Barışta 2005: 249) gibi çeşitli tekstil ürünleri yapılmaktadır. Nesneleri sağlam ve güzel bir biçimde bağlamak amacıyla da farklı genişlik ve uzunluklarda, kaytan ve uçkurlar el örgüleri sınıfında yer almaktadır. Hammaddesi madensel liflerle örülen, Trabzon hasır işi takılar, kazaz tekniğiyle yapılan, farklı zincir çeşitlemeleri, üç boyutlu toplar, tespih imameleri ve çeşitli kamçılar ince örücülük sınıfında değerlendirilmektedir.

Havlu kenarlarını süsleyen ve temel aracı tığ olan, bununla birlikte iğne ve firketenin de kullanıldığı tekniklerle yapılan bu örgüler, boyutları, motif özellikleri ve gereçleriyle oyalardan ayrılarak ince kenar dantelleri arasında sınıflandırılmaktadır.

Her el sanatları ürünlerinde olduğu gibi Türk kadınının kendisine özgü, ince zevkini, duygularını ve becerisini yansıttığı danteller ihtiyacı karşılamakla birlikte kendisi bir tekstil yüzeyini oluştururken aynı zamanda bir tekstil kenarını da süslemektedir. Dantel geçmişten günümüze anneden kızına geleneksel yöntemlerle öğretilerek günümüze kadar ulaşmış kadınlarımızın sanatsal zevki ve becerisini ortaya koyduğu el sanatları ürünlerimizdir. Dantel Türk kadınlarında ve aile içinde bir davranış şeklidir. Komşuluk bağlarını güçlendirici ve kadını rahatlatıcı bir faaliyet olarak görmek de mümkündür (URL. 1).

Havlu ve Peşkir

Toplumlar, hayatlarını derinlemesine etkileyen adet, inanç ve geleneklerini yeni bir dine veya kültüre girdiklerinde bırakmazlar, eskiyle birlikte yeni kültür özelliklerine adet inanç ve geleneklerini uydurmaya çalışırlar. İnsan fizyolojisinin gereksinimlerinden biri olan su ve temizlik kavramı ile ilgili dini ve halk inançları uygulamalarının kültürel değerleriyle birlikte günümüze kadar gerçekleştirildiği görülmektedir. İnsan varlığının şekillendiği ana rahminden başlayarak, suyun şifa verici özelliğinin yanı sıra bolluk, bereket ve canlılar için en önemli yaşam kaynağıdır.

Suların kutsal sayıldığı farklı medeniyetlerde, su ile yıkanmak ruh ve beden arınmasının temel taşı niteliğindedir (Koçak 2015: 2). Su kültürünün, tarihsel, toplumsal gelişme sürecinde su ile ilişkili oluşturulan bütün maddi ve manevi değerler ile bu değerlerin oluşturulmasında ve sonraki nesillere aktarmada kullanılan bilgi, özgün düşünce, yaşam ve sanat eserlerinin bütünlüğüne işaret ettiği söylenebilir (Reyhan, Yazıcı 2020: 46). Sosyal tarih, inanç, günlük yaşam, yeme, içme, sosyal statü gibi tüm kültürel kavramlar ve uygulamalarla şekillenen her alanda yapılan araştırmalarla, toplumlara ve dönemlere göre uygulamaların ortak noktalarıyla birlikte farklılıklarını ortaya koymaktadır. Türk insanının bir zamanlar sosyal yaşantısının, inancının bir parçası olan veya çeyiz amacıyla üretilen

kullanım eşyaları arasında, temizlik ve suya işaret eden bakır ibrik, hamam taşı ve leğenlerden, dokuma örgü ve işlemlerle yapılmış seccade, peşkir, uçkur, yağlık, göynek, paça, yelek, çevre, kese, oya, tülbent, çarşaf vb. örnekler bulunmaktadır.

Su kültürü içerisinde temizliğin ve günlük yaşantımızın bir parçasını oluşturan peşkir, peçete, havlu, makrama gibi isimlerle anılan fakat aslen Farsça Pişkir'den dilimize geçmiş olup *Piş: ön, kir: tutulan* anlamlarındaki iki kelimenin birleşmesinden "öne tutulan" manasına gelmektedir (Can 2017: 1908). Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'te peşkir; "1- Genellikle pamuk ipliğinden dokunmuş ince havlu, 2- Yemek yerken kullanılan, el kurulan, büyük mendil biçiminde, pamuk veya keten bez, peçete" (URL.2) anlamında tanımlanmaktadır.

Yazılı kaynaklarda yer alan ve birçok müzelerimizde sergilenen pamuk, keten veya ipek ipliklerle dokunmuş, birbirinden güzel farklı işleme teknikleriyle yapılmış, dantellerin, oyalaların, kenarlarını süslediği, peşkirler, peştamallar, yazmalar uçkurlar vd. kendi dönem özelliklerini yansıtırken aynı zamanda toplumun sanatsal inceliklerini ve zarafetini de günümüze yansıtmaktadır.

Türklerde temizlik ve hamam kültürü içerisinde kullanılan havlu peşkir gibi özel eşyalar, hem yıkanma sonrası kurulanmanın ve sağlıklı kalmanın, hem de işlemeli olanların şıklığı ve zenginliği ifade etmesi sebebiyle son derece önemli bir yer edinmiştir. Beden temizliği denilince akla ilk olarak gelen banyo ve hamam eşyaları içerisinde çoğunlukla havlu, havi, makrama (kenarı işlemeli, başa sarılan nakışlı destimal, havlu, peşkir, peçete, el bezi ve hamam taşı gibi eşyalar arasındadır) (Öztürk 2008: 258) yer almaktadır.

Fotoğraf 5: a) Firkete tekniği ile yapılmış havlu kenarı

b) Tığ tekniği ile yapılmış havlu kenarı

Mehmet Önder (1994: 158) peşkiri; "Pamuk ve keten ipliğinden özel olarak dokunan el ve diz havlusunu olarak tanımlarken, 50 cm. eninde, 70-80 cm boyunda iki ucu işlemeli ve saçaklıdır. İşlemleri sırma, renkli ibrişim ve ipliklerle gergeflerde yapılmaktadır. El yıkandıktan, abdest aldıktan sonra eli yüzü kurulamak için ve sofrada toplu veya tek tek peçete olarak kullanıldığını" ifade etmektedir.

Celal Esat Arseven (1957: 701) havluyu; "El ve yüz silmeğe mahsus tüylü veya tüysüz bez. Yemek havlusu, yüz havlusu, el havlusu, hamam havlusu gibi nevileri bulunmaktadır" ifadesiyle tanımlamaktadır.

İşlemeli, dantelli havlu ve peşkirler çeyiz geleneğiyle birlikte sadece sandıklarda değil ayrıca düğün davetiyesi olarak kırsal alanlarda ve köylerde, okuntu (düğün davetiyesi) olarak tanıdıkları verilmektedir. Düğünlerde, gelin alayına ve sünnet düğünlerinde, yapılan gezdirme merasimlerinde atın başına ve alaya eşlik eden araçların kapı kollarına, aynalarına yazma veya işlemeli, dantelli havlu bağlama geleneği geçmişten günümüze uygulamalarımızda yer almaktadır. Anadolu'da farklı bölgelerimizde gelenek ve göreneğe bağlı el sanatları ürünlerinin kültürel zenginliğini hayatımızın, doğum, evlenme, ölüm gibi her evresinde görmek mümkündür. Geleneksel kültürümüz içerisinde inancımızla birlikte temizliğe gösterdiğimiz özenin bir parçası olarak havlu ve peşkirlerin geleneksel yöntemlerle yapılan üretim süreci zaman içerisinde yerini teknolojik gelişmeler ve yeniliklere bırakmıştır. Elleri yüzü ve vücudu yıkadıktan sonra kurulanmak amacıyla kullanılan el, yüz, ayak ve banyo havlusu gibi çeşitli tekstil ürünlerinin, birçok farklı örnekleri günümüz tekstil üretim süreci içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla günden güne yapımı giderek yok olan bu el sanatları ürünlerinden her birinin araştırılarak belgelenmesi, değerlendirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması önem kazanmaktadır.

Gerede' De Yapılan Havlu Kenarlarının Teknik Renk Ve Kompozisyon Özellikleri

Batı Karadeniz bölgesinde Bolu'nun doğusunda yer alan Gerede güneydoğusunda Kızılcahamam ve Çamlıdere, kuzey doğusunda Çerkeş ve Eskipazar, güneybatısında Dörtdivan, kuzeyinde Mengen, batısında Yeniçağa toprakları ile sınırlı olarak yaklaşık 1.059 km² alana sahiptir. İlçenin rakımı 1.350 metre olup, nüfusu 34.679 kişidir. İl merkezine uzaklığı 50 km'dir. Bolu'nun en eski ilçesidir. İlçede el sanatlarından bakırcılık, deri imalatı, kemer imalatı, demircilik, marangoz işleri ve buna bağlı olarak sanayiye dayanmaktadır (URL. 3). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesine bağlı Gerede Meslek Yüksek Okulu sanayi ticaret ve hizmet sektörüne dayalı eğitim ve öğretim programlarıyla eğitim vermektedir (URL.4).

Bolu Gerede ilçesinde yaptığımız alan çalışmasında yerel halk tarafından çeyiz geleneğine bağlı olarak hemen hemen her evde bulunan sandıklarda, oda takımlarını, dantelleri, kanaviçeleri, oyaları, çorap ve patikleri görmek mümkündür. İtinayla hazırlanan bu çeyiz ürünleri içerisinde, ince örgüler sınıfında yer alan oyalardan başka, özellikle, 50x70 cm boyutlarında ki el havlusu olarak kullanılan ürünlerin kenarlarını süslemek amacıyla, tığ ve iğne ile yapılmış ince örgü dantellerin süslemelerinin zenginliği bu araştırmayı önemli kılmaktadır.

İğne, firkete ve tığ gibi basit araçlar ve ince iplikler kullanılarak örülen ve havlu kenarlarını süsleyen bu ürünler renk, teknik ve kompozisyon özellikleri açısından incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Örgüleri incelediğimizde, örneklerin ne kadar özenle

yapıldığı, ilmelerin muntazamlığından anlaşılmaktadır. Yre kadınları, boş zamanlarında, akşamüstleri mahallede ve köyde özellikle bağ, bahçede hayvanlarını otlatırken, örgülerini de kolayca taşıdıkları için dantel rebildiklerini belirtmişlerdir. Tığ ve iğne tutmayı kek yaşlarda ailelerinden öğrendiklerini, eyizlerinde ki birçok ürünü kendilerinin yaptığını, gördükleri modellerin örneklerini de kolayca ıkarabildiklerini ifade etmişlerdir.

Havlu kenarındaki ince dantel örgüler incelendiğinde, bütün örneklerde tığ temel araç olarak yer alırken, ikinci bir araç olarak iğne ve üçüncü olarak firketenin kullanıldığı görülmektedir. Böylece karışık tekniklerle uygulanan örnekler, iki parça halinde örülmekte ve havlunun iki kısa kenarına dikilerek süslenmektedir. Kullanım amacı sadece ıslak elleri kurulamak olan havluların bu kadar güzel örgülerle süslenmesi, aynı zamanda kadınlarımızın yeteneklerini ve inceliklerini yansıtmaktadır.

Örneklemi oluşturan örgü motiflerin hiçbirinin ismi yoktur. Yaptıkları havlu kenarlarına herhangi bir isim vermediklerini belirten kaynak kişiler, özellikle havlularda bulunan işleme renkleri ve motif özelliklerine göre, yapacakları örgü modeli ve renklerini belirlediklerini ifade etmişlerdir. Komşular birbirlerinden beğendikleri havlu modeli örneklerini aldıklarını, fakat eskisi kadar birbirinden farklı örneklere rastlamadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo1'de Bolu Gerede ilçesinde yapılan havlu kenarı örnekler, kullanılan araç özelliğine göre sınıflandırılmış, 1. 1'de, Gerede'de tığ tekniği ile örülen havlu kenarı motif örnekleri, 1. 2'de, Gerede'de tığ ve iğne tekniği ile örülen havlu kenarı motif örnekleri ve 1. 3'de, Gerede'de tığ ve firkete tekniği ile örülen havlu kenarı motif örnekleri yer almıştır. Gereç olarak kullanılan iplik özelliği ve motiflere göre bezeme konuları ilgili tablolarda yer almıştır.

Tablo 1. Gerede'de yapılan havlu kenarları örneklerinin kullanılan araca göre sınıflandırılması

1.1. Bolu Gerede ilçesinde tığ tekniği ile örülen havlu kenarları motif örnekleri				
				
Örnek 1 Teknik: Tığ Gereç: Pamuk İplik Geometrik, bitkisel bezeme	Örnek 2 Teknik: Tığ Gereç: Pamuk İplik Geometrik, bitkisel bezeme	Örnek 3 Teknik: Tığ Gereç: Pamuk İplik Geometrik, bitkisel bezeme	Örnek 4 Teknik: Tığ Gereç: Pamuk İplik Geometrik bezeme	Örnek 5 Teknik: Tığ Gereç: Plastik halka, muk iplik Geometrik, bitkisel bezeme
				
Örnek 6 Teknik: Tığ Gereç: Pamuk İplik Geometrik, bitkisel bezeme	Örnek 7 Teknik: Tığ Gereç: Pamuk İplik Geometrik, bitkisel bezeme	Örnek 8 Teknik: Tığ Gereç: Pamuk İplik Geometrik, bitkisel bezeme	Örnek 9 Teknik: Tığ Gereç: Pamuk İplik Geometrik, bitkisel bezeme	Örnek 10 Teknik: Tığ Gereç: Pamuk İplik Geometrik bezeme

				
<p>Örnek 11 Teknik: Tığ Gereç: Pamuk İplik Geometrik, bitkisel bezeme</p>	<p>Örnek 12 Teknik: Tığ Gereç: Pamuk İplik Geometrik, bitkisel bezeme</p>	<p>Örnek 13 Teknik: Tığ Gereç: Pamuk İplik Geometrik, nesneli bezeme</p>	<p>Örnek 14 Teknik: Tığ Gereç: Pamuk İplik Geometrik, bitkisel bezeme</p>	<p>Örnek 15 Teknik: Tığ Gereç: Pamuk İplik Geometrik bezeme</p>
				
<p>Örnek 16 Teknik: Tığ Gereç: Pamuk İplik Geometrik, bitkisel bezeme</p>	<p>Örnek 17 Teknik: Tığ Gereç: Pamuk İplik Geometrik, bitkisel bezeme</p>	<p>Örnek 18 Teknik: Tığ Gereç: Pamuk İplik</p>		

1.2. Bolu Gerede ilçesinde, tığ ve iğne tekniğı ile örülen

havlu kenarı motif örnekleri

				
<p>rnek 1 Teknik: Tığ,iğne Gereç: Pamuk, sentetik İplik Geometrik, bitkisel bezeme</p>	<p>rnek 2 Teknik: Tığ, iğne Gereç: Pamuk, İplik Geometrik, bitkisel bezeme</p>	<p>rnek 3 Teknik: Tığ,iğne Gereç: Pamuk, İplik Geometrik, bitkisel bezeme</p>	<p>rnek 4 Teknik: Tığ,iğne Gereç: Pamuk, sentetik İplik Geometrik bezeme</p>	<p>rnek 5 Teknik: Tığ,iğne Gereç: Pamuk, sentetik İplik Geometrik bezeme</p>
				
<p>rnek 6 Teknik: Tığ,iğne Gereç: Pamuk, sentetik İplik Geometrik, bitkisel bezeme</p>	<p>rnek 7 Teknik: Tığ,iğne Gereç: Pamuk, sentetik İplik Geometrik, bezeme</p>	<p>rnek 8 Teknik: Tığ,iğne Gereç: Pamuk, sentetik İplik Geometrik, bitkisel bezeme</p>	<p>rnek 9 Teknik: Tığ,iğne Gereç: Pamuk, sentetik İplik, kurdela Geometrik, bitkisel bezeme</p>	<p>rnek 10 Teknik: Tığ,iğne Gereç: Pamuk, sentetik İplik Geometrik, bitkisel bezeme</p>

				
<p>Örnek 11 Teknik: Tığ,iğne Gereç: Pamuk, sentetik İplik, kurdela, boncuk Geometrik, bitkisel bezeme</p>	<p>Örnek 12 Teknik: Tığ,iğne Gereç: Sentetik İplik, payet Geometrik, bitkisel bezeme</p>	<p>Örnek 13 Teknik: Tığ,iğne Gereç: Pamuk, sentetik İplik, kurdela Geometrik, bitkisel bezeme</p>	<p>Örnek 14 Teknik: Tığ,iğne Gereç: Pamuk İplik Geometrik, bitkisel bezeme</p>	

1.3. Bolu Gerede ilçesinde tığ ve firkete tekniği ile örülen Havlu kenarları motif örnekleri

				
<p>Örnek 1 Teknik: Tığ,firkete Gereç: Pamuk, simli sentetik İplik Geometrik bezeme</p>	<p>Örnek 2 Teknik: Tığ,firkete Gereç: Pamuk İplik Geometrik bezeme</p>			

2013 yılında yapılan saha çalışmasında çekilen ürün fotoğraflarından belirlenen örneklem

(H.F. Akpınarlı ve G Kurt arşivi).

Tablo 1'de yer alan motif örnekleri değerlendirildiğinde; Ürünlerin, %52,9'da 18 adet tığ tekniğiyle yapılan, %41,1 ile 14 adet tığ ve iğne tekniği ile yapılan örnek, %5,8 ile 2 adet tığ ve firkete tekniği ile yapılan örneğin olduğu görülmektedir.

Örnekleme olarak alınan tığ, iğne ve firkete tekniği ile yapılmış havlu kenarlarına ait özelliklerin incelenmesinde birden fazla seçenek bulunduğundan, tablolarda yüzde üzerinden frekans dağılımı alınmamıştır.

Bolu Gerede'de yapılan havlu kenarlarının motiflerin teknik özelliklerine ilişkin veriler Tablo 2'de verilmiştir.

Teknikler		
Tığ örgü Tekniği	n	%
Zincir	34	100
Basit İlmek	32	94.1
İkili İlmek	33	97.0
Üçlü İlmek	33	97.0
Kafes	30	88.2
Trabzan	12	35.2
Köprü	8	23.5
İğne Örgü Tekniği		
Zürefa	13	38.2
Kare ilmek	13	38.2
Fiskil	13	38.2
Sinek Kanadı	3	8.8
Firkete Örgü Tekniği		
1. Teknik	2	5.8

Tablo 2: Tığ, iğne ve firkete ile yapılan motiflerin teknik özellikleri

Bolu Gerede'de yapılan havlu kenarı motiflerin teknik özellikleri değerlendirildiğinde; tığ örgü tekniğinde % 100 ile en çok zincir tekniğinin ve % 97 ile ikili ve üçlü ilmek tekniğinin kullanıldığı görülmektedir. Aynı tabloda % 13 ile aynı oranlarda zürefa, kare

ilmek ve fiskil ile iğne tekniğinin kullanıldığı ve firkete tekniği ile yapılan ürünlerde % 5.8 ile 1. tekniğin uygulandığı görülmektedir.

Tablo 2'ye göre en çok tığ tekniğinde zincirin, iğne tekniğinde zürefa, kare ilmek ve fiskilin, firkete tekniğinde 1. tekniğin kullanıldığı görülmektedir.

Tespit edilen örneklerde kullanılan araç ve hammaddesi, örgünün kalitesi açısından büyük önem taşımaktadır. İnce ve geniş formlu tığ ve iğne dantel özelliği taşıyan havlu kenar örgülerde, 50 ve 60 numara pamuklu mercerize dantel ipliğine uygun olarak ince (20-21-22 numara) tığlarla örülmektedir. İğne tekniği ile yapılan örgülerde üç katlı renkli sentetik ve pamuk ipliklerin kullanıldığı belirtilmiştir.

Bolu Gerede ilçesinde yapılan havlu kenarları motiflerin renk özelliklerine ilişkin veriler Tablo 3'te verilmiştir.

Renkler	n	%
Beyaz	34	100
Bordo	2	5.8
Mavi	2	5.8
Sarı	8	23.5
Yağ yeşili	5	14.7
Fıstık yeşili	4	11.7
Somon	2	5.8
Pembe	7	20.5
Lila	7	20.5
Turuncu	3	8.8
Gri	2	5.8

Tablo 3: Havlu Kenarları motiflerin renk özellikleri

Bolu Gerede'de yapılan havlu kenarı motiflerin renk özellikleri değerlendirildiğinde; % 100 ile en çok beyaz rengin kullanıldığı ve bunu % 23 ile sarı, % 20 ile pembe ve lila renklerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 3'e göre havlu kenarlarında değerlendirmeye alınan bütün örgülerde (tamamında) beyaz rengin kullanıldığı görülmektedir.

Kadınlarımızın kendi bilgi, beceri ve yaratıcılık yeteneklerini, hazır tekstil ürünlerinde yer alan renkleri, motifleri dikkate alarak, kendi ördükleri motiflere ve renklere yansıtıkları görülmektedir. İşleme renkleri ile kenar örgülerin renk ve motif özelliklerinin birbirine benzetilerek yapılması, ürün üzerinde bütünlük ve estetik bir görüntü oluşturmaktadır.

Bolu Gerede'de yapılan havlu kenarları motiflerin kompozisyon özelliklerine ilişkin veriler Tablo 4'te verilmiştir

Kompozisyon özellikleri	n	%
Kenar suyu (kafes örgü)	33	97.0
Motif örgü	25	73.5
Yan yana bağlantılı motif örgü	19	63.3
Yan yana bağlantısız motif örgü	5	14.7
Üst üste sıralamalı örgü	32	94.1

Tablo 4: Havlu Kenarı motiflerin kompozisyon özellikleri

Bolu Gerede'de yapılan havlu kenarı motiflerin renk özellikleri değerlendirildiğinde; % 97 ile kenar suyunun, % 94 ile üst üste sıralamalı örgünün ve % 73 il,5 ile motiflerin yer aldığı kompozisyonlarla oluşturulduğu tespit edilmiştir

Tablo 4'e göre havlu kenarlarında en çok kenar suyu (kafes) örgüler üzerine motiflerle veya bağlantılı sıralamalı örgü tekniği ile kompozisyonların oluşturulduğu görülmektedir.

Bolu Gerede İlçesinde yapılan havlu kenarları motiflerin bezeme özelliklerine ilişkin veriler Tablo 5'te verilmiştir

Bezememeler	n	%
Geometrik bezeme	27	79.4
Bitkisel bezeme	17	50
Figürlü bezeme	1	1

Tablo 5: Havlu Kenarı motiflerin bezeme özellikleri

Bolu Gerede'de yapılan havlu kenarı motiflerin bezeme özellikleri değerlendirildiğinde; %79.4 ile geometrik bezeme, % 50 ile bitkisel bezeme, % 1 ile figürlü bezemeli motiflerin yapıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 5'e göre havlu kenarlarında en çok geometrik formlu bezemelerin kullanıldığı görülmektedir. İncelenen örgü ürünlerin bir çoğunda geometrik bezemeyle birlikte, somut ve soyut şekilde kullanılan bitkisel bezemelerin motiflerde yer aldığı görülmektedir.

Sonuç

Geçmişte kültürel unsurlarımız olarak günlük hayatımız içerisinde yer alan el sanatları ürünlerimizden örgü tekniğıyle yapılan ve tespit edilen havlu kenarı süslemeler çeyiz geleneğimizin bir parçasını oluşturmaktadır. Kadınlarımızın estetik duygularıyla birlikte doğada en çok gördükleri bitkisel formlardan yararlanarak bunları motiflerine ve örgülerine taşıdıkları görülmektedir. Ayrıca inanç ve kutsal değerlere duyulan saygıyla temizlik ve kullandığı ürünü süsleyerek özel kılmak adına motiflerine isimler vererek duygularıyla birleştirmiştir.

Bolu Gerede'de tespit edilen 34 adet örülmüş havlu kenarlarının, 18 adet örneğın tığ tekniğı ile 14 adet örneğın tığ ve iğne tekniğı ile 2 adet örneğın tığ ve firkete tekniğı ile yapılmış ince örgü dantellerin havlu kenarlarını sslediğı görülmektedir. Yapılan rnlerin tamamında tığ tekniğinde temel ilmek olarak bilinen zincirin ve beyaz renkli pamuk merserize ipliğın kullanıldığı görülmektedir. 2. Grup havlu kenarlarında, tığ tekniğı ile birlikte iğne tekniğinin kullanıldığı örnekler yer almaktadır.

Günden güne hayatımızın her alanında teknolojinin getirdiğı yeniliklere toplum uyum sağlamaya çalışırken, kültürel değerlerimizin de etkilendiğı açık bir şekilde görülmektedir. Şehirlerde ki, hızlı, zamansız yaşam koşullarıyla değişen gelenek ve göreneğe bağlı uygulamaların yavaş yavaş terkedildiğı ve zaman içerisinde de yok olduğı görülmektedir. Su ve temizlik kültürüyle birlikte hamam, sofra, yemek kültürüyle yapılan uygulamaları tamamlamak, yaşamı güzelleştirmek ve güzel kılmak adına yapılan birçok el sanatları ürünlerinin de artık teknolojiye yenik düştüğü inkâr edilemez bir gerçektir. Günümüzde sadece köy ve kasaba gibi küçük yerleşim alanlarında devam eden kültürel değerlerimize, evlilik ve çeyiz geleneğimize bağlı olarak, genç kız ve yeni gelin olmuş ailelerin sandıklarında ender örneklerle rastlamak mümkündür. Bugün yapımı ve örneklerinin azaldığı yok olduğı bu el sanatları ürünlerinin, saha çalışmalarıyla tespit edilerek belgelenmesi her geçen gün biraz daha önem kazanmaktadır. Bununla birlikte, kız çocuklarımız ve erkek çocuklarımızın, el becerileriyle birlikte bir disiplin ve sorumluluk bilincinin gelişmesine katkı sağlayan el sanatlarımızın ve zanaatlarının gün geçtikçe değeri daha fazla önem kazanmaktadır.

Saha çalışmalarına bağlı olarak tespit edilebilen örücülük alanlarında yer alan, dantellerimizin, oylarımızın, işlemelerimizin, çeyizlerimizde yer alan diğer ürünlerle birlikte geleceğe aktarılması kültürümüzün devamlılığı ve yaşaması açısından önemlidir.

Kaynakça

- Akpınarlı, Hatice Feriha (1995). El Örgüsü Çorapların Teknik Desen Renk ve Kullanım Özellikleri. Yayınlanmamış Doktora tezi, Ankara G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akpınarlı, Hatice Feriha (2011). *Kastamonu Çarşaf Bağlamalarında Teknik ve Motif Özellikleri (Nail Tan'a Armağan)*. Ankara: Kültür Ajans Yayınları.
- Arseven, Celal Esat (1957). *Sanat Ansiklopedisi*. C: II İstanbul: Maarif Basımevi.
- Barışta, Hatice Örcn (2005). *Türkiye Cumhuriyet Dönemi Halk Plastik Sanatları*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Can, Mine (2017). Kocaeli Peşkir İşlemelerinden rnekler. Uluslararası Çoban Mustafa Paça ve Kocaeli Tarihi- Kültürü Sempozyumu- IV.
- Koçak, Çiğdem (2015). Osmanlıdan Günümüze Havlu ve Günümüz Havlu retimi üzerine neriler. Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik tezi. İstanbul, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurt, Gülten (2021). *Düşünsel ve Grsel Boyutlarıyla Kültür, Türk El Sanatlarının Halk Kültüründeki Yeri*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Küçükkurt, lk (2019). Afyonkarahisar Peşkir Dolamaları. *Al- Farabi İnternetional Journal On Social Sciences*. S: 193 Sayı: 3, Mart.
- nder Mehmet (1995). *Eski Eserler Kılavuzu*. Ankara: Türkiye İř Bankası Kültür Yayınları.
- Öztürk Temel (2008). Kadı Sicillerindeki Bazı Muhallefatlara Göre Trabzon'da Temizlik ve Vct Bakım Malzemeleri (1700-1750). *Osmanlı Araştırmaları*, Sayı: 32 Cilt: 32, 249-282.
- Reyhan, Kader; Yazıcı, Merve (2020). Su Kültürünün Tarihsel Gelişim Sürecinde Osmanlı Dönemi Hamamlarının Toplumun Sanat ve Sosyal Yaşamına Etkileri. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* c: 8, Sayı: 23 Eylül.

Web

- URL 1: Yalçınkaya N. T. (2012). Türk Dantel Müzesi. <http://turklacemuseum.blogspot.com/2012/02/> (Erişim Tarihi: 04.03.2022).
- URL 2: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 02.03.2022).
- URL 3: <https://www.ilimiz.net/ilce/14/256-bolu-ilimizin-gerede-ilcesi.html> (Erişim Tarihi: 02.03.2022).
- URL 4: <https://www.ilimiz.net/ilce/14/256-bolu-ilimizin-gerede-ilcesi.html> (Erişim Tarihi: 03.03.2022).

Kaynak Kişiler

Aysel Cıvdi, Bekar, 29 yaşında.

Melahat Şahin, Ev hanımı, 38 yaşında.

Ruveyda Çelik, Ev hanımı, 45 yaşında.

Zeyneti Çelebi, Ev hanımı, 42 yaşında.